

Μια μυστική γλώσσα της Κύπρου: Τα κουρπέτικα

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Κοινωνιολογικά (κοινωνική πρόνοια & οικογενειακά θέματα)

Για τους Κουρπέτες (στα τουρκικά «Gurbet», από την αραβική λέξη غريب [ğarīb] «(παρα)ξένος, ξενιτεμένος»), που είναι γνωστοί στην Κύπρο ως «γύφτοι», «τσιγγάνοι» και «αθίγγανοι», γνωρίζουμε πολύ λίγα, παρόλο που ζουν εδώ και αιώνες στο νησί μας. Οι Κουρπέτες δεν αποτελούν ξεχωριστή εθνοτική, θρησκευτική ή γλωσσική μειονοτική ομάδα, αλλά θεωρούνται μέλη της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Σε ό,τι αφορά το θρήσκευμά τους, στην πλειονότητά τους είναι σουνίτες μουσουλμάνοι, αλλά αρκετοί δεν είναι ενεργά πιστοί. Καταναλώνουν συχνά αλκοόλ και δεν καλύπτουν το κεφάλι τους. Τα αγόρια υπόκεινται σε περιτομή σε βρεφική ηλικία, κάτι που γίνεται περισσότερο σύμφωνα με την παράδοση και όχι για ικανοποίηση θρησκευτικών αναγκών.

Οι Κουρπέτες αρχικά ζούσαν ως νομάδες. Οι περισσότεροι ήταν γανωματάδες, σιδεράδες, ενώ ασχολούνταν επίσης και με το μικρεμπόριο, κερδίζοντας έτσι τα προς το ζην. Στις μέρες μας, αρκετοί έχουν εγκαταλείψει τη νομαδική ζωή. Οι περιοχές στις οποίες είναι μόνιμα εγκατεστημένοι —ή εγκαθίστανται ανά περιόδους— είναι, μεταξύ άλλων, η Αμμόχωστος, το Τρίκωμο, η Μόρφου, η Λεμεσός και η Πάφος. Ορισμένοι ζουν ακόμη σε παραπήγματα (κυρίως στο «Gurbet Tere», όπως το ονομάζουν, στην Αμμόχωστο), και κάποιοι άλλοι διαβιούν σε τουρκοκυπριακά σπίτια που τους παρέχει η Υπηρεσία Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών Περιουσιών, της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης εκτιμά ότι στην Κύπρο υπάρχουν περίπου 1.250 Ρομ (0,16% του πληθυσμού), ενώ οι Marsh and Strand (2003) υποστηρίζουν ότι ο αριθμός τους φτάνει τους 2000-3000 πολίτες, ως αποτέλεσμα της εισροής των Romanlar από την Ανατολία.

Οι Κουρπέτες χαρακτηρίζονται από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και τα βασικά τους έσοδα προέρχονται από εποχιακές δουλειές και επιδόματα. Οι Κουρπέτισσες αναλαμβάνουν την καθαριότητα του σπιτιού και τη φροντίδα των παιδιών. Τα κορίτσια από μικρή ηλικία εγκαταλείπουν το σχολείο για να αναλάβουν τη φροντίδα του σπιτιού και των μικρότερων μελών της οικογένειάς τους και, συχνά, παντρεύονται από πολύ νεαρή ηλικία.

Σε ό,τι αφορά τη γλώσσα τους, οι περισσότεροι Κουρπέτες είναι δίγλωσσοι ή και πολύγλωσσοι. Ο βασικός γλωσσικός κώδικας επικοινωνίας τους είναι η κυπριακή τουρκική και τα κουρπέτικα. Τα κουρπέτικα είναι γλώσσα «μυστική», δηλαδή χρησιμοποιείται μεταξύ των Κουρπετών ως συνθηματική γλώσσα μόνο όταν δεν είναι παρόντες «Gaco» (μη Κουρπέτες), ενώ στις επαφές τους με τους Gaco χρησιμοποιούν την κυπριακή τουρκική ή την κυπριακή ελληνική ανάλογα με το γλωσσικό υπόβαθρο των συνομιλητών τους. Η εναλλαγή κωδίκων αποτελεί ισχυρή επικοινωνιακή πρακτική των Κουρπετών και αφορά τη χρήση των τουρκικών και των κουρπέτικων (κάποιες φορές των ελληνικών) στην ίδια επικοινωνιακή περίσταση. Για παράδειγμα, μπορεί να ειπωθεί το εκφώνημα «Kayma kayacam, çok acım.» [=Θα φάω, (γιατί) πεινώ πολύ.], στο οποίο η κύρια πρόταση διατυπώνεται στα κουρπέτικα, ενώ η δευτερεύουσα αιτιολογική πρόταση στα τουρκικά. Δυστυχώς, δεν έχει ερευνηθεί ο βαθμός γλωσσικής επάρκειας των κουρπέτικων ούτε το πώς επηρεάζει η ισχυρή γλώσσα (ή γλώσσες) την ασθενέστερη, και αντίστροφα.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά αυτής της μυστικής γλώσσας;

Όλες οι κοινωνίες έχουν ενσωματώσει γλωσσικά στοιχεία από την επαφή τους με άλλες κοινωνίες. Τα κουρπέτικα, λοιπόν, είναι μια (κοινωνική) γλωσσική ποικιλία που έχει κατά βάση της τη γραμματική δομή της κυπριακής τουρκικής (μορφολογία, σύνταξη, φωνολογία). Το λεξιλόγιο φαίνεται να είναι ο τομέας που έχει επηρεαστεί περισσότερο από την αλληλεπίδραση με άλλες γλώσσες, κυρίως από τα ρομανί, τα κουρδικά, τα αραβικά, τα περσικά, και σε λιγότερο βαθμό από την κυπριακή ελληνική και τα αρμενικά. Το παραδοσιακό λεξιλόγιο αφορά βασικούς τομείς της ζωής, όπως φαγητό, σώμα, οικογένεια και φύση. Για παράδειγμα, η λέξη «çay» (κόρη) προέρχεται από την ινδική λέξη chāñī και χρησιμοποιείται και στα ρομανί ως chaj. Η λέξη «halip» (γάλα) προέρχεται από την αραβική λέξη حليب (halīb), ενώ η λέξη «baran» (βροχή) έχει τις ρίζες της στην κουρδική λέξη baran. Οι λέξεις αυτές έχουν ενσωματωθεί στα κουρπέτικα χωρίς να έχει αλλάξει η αρχική τους σημασία.

Η έλλειψη ενδιαφέροντος για τους Κουρπέτες και τα κουρπέτικα καθυστέρησε να

φέρει στο φως στοιχεία για τη γλώσσα αυτή. Παρόλο που θεωρείται σοβαρά απειλούμενη γλώσσα, δεν έχει ενταχθεί ακόμη στο Κόκκινο Βιβλίο Απειλούμενων Γλωσσών της UNESCO. Συνεπώς, τα κουρπέτικα, ως μη ισχυρή κρατική γλώσσα, υφίσταται πολύ σοβαρές πιέσεις από τις ισχυρές γλώσσες της Κύπρου —τα τουρκικά και τα ελληνικά. Για τη διάσωση και την προώθησή της απαιτούνται, πρώτον, η γλωσσική συνείδηση και η επίγνωση των Κουρπετών —η οποία έχει να κάνει με τη θέληση ή τη μη θέληση της διάδοσης της γλώσσας τους. Επίσης είναι αναγκαία, δεύτερον, μια συνεπής, συστηματική γλωσσική πολιτική. Γλωσσική πολιτική στη συγκεκριμένη περίπτωση συνεπάγεται τη δημιουργία ειδικού γλωσσικού καθεστώτος για τη διαφύλαξη της κουρπέτικης ως μιας τοπικής γλωσσικής ποικιλίας της Κύπρου, η οποία κινδυνεύει να χαθεί.

Της Δρ Χρύσως Πελεκανή, Ειδική Επιστήμονας, Γλωσσολόγος, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Φωτογραφία: Ρώμος Κοτσώνης

Πηγή: parathyro.politis.com.cy